

Sağlıklı ve Kapsayıcı Bir Toplum için Kamusal Spor Faaliyetleri: Spor İstanbul Örneği

Tuba Bozaykut -Bülent Tunga Yılmaz

ÖZET

Bu çalışmada, sürdürülebilir kalkınma amaçlarından sağlıklı ve kaliteli yaşam (SKA 3) ile eşitsizliklerin azaltılması (SKA 10) amaçları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde faaliyet gösteren iştirak şirketi Spor İstanbul örneği üzerinden incelenmektedir. Kamusal bir hizmet sunan Spor İstanbul, dezavantajlı gruplara özel tasarlanmış faaliyetleri olması nedeni ile örnek vaka olarak seçilmiştir. Spor İstanbul, SKA 3 ve SKA 10 çerçevesinde incelenmiş; çalışma kapsamında gençler, zihinsel/ fiziksel engelli çocuklar ve ev kadınları ile odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Çalışma bulguları, farklı ihtiyaçlara sahip bireylerin psiko-sosyal ve fiziksel gelişimlerini desteklemesi ile öne çıkan sporun, sürdürülebilir kalkınma için önemli bir araç olabileceğini göstermiştir.

***Anahtar Kelimeler:** Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam, Eşitsizliklerin Azaltılması, Spor, Spor İstanbul*

1. GİRİŞ

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA), endüstri devriminden bu yana hız kazanan sanayileşme ve artan nüfusun sorumsuz üretim-tüketim, doğa tahribatı gibi ortaya çıkardığı küresel sorunlara karşı geliştirilmiş uluslararası bir aksiyon planıdır. Geline nokta, bu sorunların çözüme kavuşturulması hem gezegenin hem de insanlığın sürdürülebilirliği için kritiktir. Bu çalışma “sağlıklı ve kaliteli yaşam (SKA 3)” ile “eşitsizliklerin azaltılmasına (SKA 10)” amaçlarına odaklanacak, bu amaçlara ulaşmada, sporun rolünü bir örnek vaka üzerinden inceleyecektir.

Spor, fiziksel aktiviteyi içeren bir oyun olmanın yanında toplumsal, ekonomik ve kültürel alanlarda derin etkileri olan, bu alanlara yönelik fayda sağlayan çok kapsamlı ve önemli bir olgudur. Oxford Sözlüğü sporu şu şekilde tanımlamaktadır: *‘Bireylerin veya takımların birbirleriyle veya başkalarıyla eğlence amaçlı olarak mücadele ettikleri fiziksel emek ve beceri içeren bir aktivitedir.’* Birleşmiş Milletler (BM) ise sporu *‘fiziksel zindeliğe, zihinsel esenliğe ve toplumsal etkileşime katkıda bulunan tüm fiziksel aktivite biçimleri’* olarak tanımlar.

Bu çerçevede sporun, bireylerin ve toplumların fiziksel sağlık ile esenliğinin sağlanmasında rol oynayan aktiviteler arasında yer aldığını söylemek mümkündür. Son dönemde yapılan çalışmalar da göstermektedir ki spor sadece fiziksel değil aynı zamanda ruhsal ve zihinsel sağlığın sağlanmasında da kişisel gelişim, huzur, mutluluk ve toplumsal barışın artmasında da önemli rol oynamaktadır (Taylor, Davies, Wells, Gilbertson ve Tayleur, 2015).

Özellikle bölünmüş toplumlarda, çeşitli sosyal grupların, spor yoluyla toplumsal uyumlarının sağlandığı da görülmektedir. Diğer bir deyişle, spor, öğrenme fırsatları yaratmak ve genellikle marjinal veya risk altındaki popülasyonlara erişmek için bir araç olarak kullanılmakta; dolayısıyla da toplumda bulunan dezavantajlı bireylerin topluma ve yaşama entegrasyonunu kolaylaştırmaktadır (Sherry, 2010).

Tüm bunlara ek olarak spor, yarattığı katma değerinin büyüklüğü sayesinde çok önemli bir ekonomik aktivite haline gelmiş durumdadır. Profesyonel sporcular dışında farklı alanlarda çalışanları da kapsamı nedeni ile spor önemli bir istihdam alanı oluşturmuştur. Örneğin sporun önemli bir ekonomik faaliyet olduğu Birleşik Krallık’ta, 2020 itibarıyla spor endüstrisinin değerinin 23,8 milyar Pound olduğu ve yaklaşık 1 milyona yakın bir istihdam yarattığı belirtilmektedir (CareerBuilder, 2020).

Bu kadar geniş bir alana yayılan sporun, BM *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına (SKA)* ulaşılmasına doğrudan ve dolaylı yoldan önemli katkılarda bulunacağı yadsınamaz bir gerçektir. Uzun bir süredir çalışmalarında sporu, kalkınmaya yönelik çalışmalarında bir araç olarak kullanan BM, 2000 yılından itibaren sporun etkilerini daha fazla vurgulamaya başlamıştır. Özellikle BM’nin SKA’larına yönelik özel olarak aldığı karar ve eylem planlarında* spor sürdürülebilir kalkınma için çok önemli bir kolaylaştırıcı olarak

*Konu ile ilgili olarak 71/160, A/73/325 ve 73/24 sayılı kararlarına bakılabilir ve *‘Gelişme ve Barış için Spor Eylem Planı’* ile birlikte sporun gelişme ve barış alanlarında uluslararası (küresel) boyutta yaygın kullanılması için yapılan *Kazan Eylem Planı (2017)* ve *Fiziksel Aktivite Hakkında Eylem Planı 2018-2030* ayrıca kontrol edilebilir.

tanımlanmıştır (UN, 2020). Kapsamının genişliğine bağlı olarak farklı boyutlarıyla spor 17 amacın tamamına dokunmakta ve her birinin gerçekleştirilmesine kritik bir kolaylaştırıcı rol oynamaktadır (UNOSDP, 2015). Öte yandan bu makalede de analiz edilmeye çalışacağı üzere sporun bazı amaçlara yönelik olarak ilişkisinin ve kapsayıcılığının diğer amaçlara göre daha doğrudan ve derin olduğunu söylemek mümkündür. Bu kapsamda da özellikle iki amaç SKA 3 – *Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam* ile SKA 10 – *Eşitsizliklerin Azaltılması* ön plana çıkmaktadır.

Bu çalışmada da incelemeye çalışacağımız gibi öncelikle spor alanında doğrudan veya dolaylı yoldan faaliyet gösteren kurumların hedef kitleye yönelik spor/fiziksel aktivite/egzersiz içeren etkinlik ve uygulamaları SKA'ların gerçekleştirilmesinde çok etkin bir rol oynamaktadır. Ayrıca, sporun bir disiplin ve kurallar bütünü olması gerek bireysel düzeyde yapılırken gerekse de kurumsal düzeyde yönetilirken bu kurallara bağlı kalınmanın, kalkınma hedeflerine ulaşmada yapılacak çalışmalar ve uygulamalar için sporun iyi bir model ortaya koyma potansiyeline sahip olduğunu da göstermektedir (UNESCO, 2020; UNOSP, 2015). Bununla birlikte, sporun birleştirici ve katalizörlük rolü sadece toplumsal gruplar için değil yerel-ulusal ve uluslararası kurumlar arasında sorunların çözümüne yönelik oluşturulan ve oluşturulacak iş birlikleri için de geçerlidir. Örneğin, Birleşik Krallık'ta toplumun tüm kesimlerinin spor ve fiziksel aktiviteden yararlanmasını ve bu alandaki etkinliklerin tabana yayılmasını hedefleyen Sport England, hükümette yer alan ilgili bakanlıklar yanında, Ulusal Sağlık Sistemi, İngiltere Kamu Sağlığı Kurumu ve 15'ten fazla sivil toplum kuruluşu ile birlikte çalışmaktadır. Hollanda merkezli bir sivil toplum kuruluşu olan *International Sport Alliance* ise *Gençleri Güçlendirme (Empowerment Young)* projesi kapsamında Afrika'da faaliyet göstermektedir. Yine Birleşik Krallık merkezli bir başka sivil toplum örgütü olan *United Through Sport* Afrika, Güney Amerika, Karayipler ve Asya'daki dezavantajlı gruplarla çalışmaktadır. *UEFA*, *FIFA* ve *FIBA* gibi uluslararası spor birlikleri de dünyanın farklı bölgelerinde yerel düzeyde iş birlikleriyle dezavantajlı gruplarla-ağırlıklı olarak çocuklarla çalışmalarını sürdürmektedir.

Son dönemde küresel düzeyde etkisini sürdüren Covid-19 salgını sürecinde sporun sadece fiziksel ve ruhsal sağlığın korunması ve güçlendirilmesinde (Spor England, 2020; BM, 2020) değil aynı zamanda bu süreçte daha da artan toplumsal ve cinsiyet bazlı eşitsizliklerin azaltılmasında da (Active London, 2020; WomeninSport, 2021) çok etkin bir rol oynayacağı ortaya konmaktadır. *

Bu çerçevede, bu çalışma spor ile sürdürülebilir kalkınma amaçları arasındaki ilişkiyi, özel olarak iki amaca, SKA 3- Sağlıklı ve kaliteli yaşam ve SKA 10- Eşitsizliklerin azaltılması, odaklanarak açıklamayı ve ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışmada sunduğu veri derinliği ve analiz olanakları nedeni ile yöntem olarak 'vaka analizi' kullanılmış; vaka olarak ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde faaliyet gösteren

* Konuyla ilgili olarak kapsamlı istatistikler için bkznz. <https://inequality.org/facts/inequality-and-covid-19/>. Active London için ayrıca bkznz. <https://londonsport.org/our-events/active-london/>

iştirak şirketi Spor İstanbul seçilmiştir. Spor İstanbul'un seçilmesinin iki temel nedeni olduğu söylenebilir: Spor İstanbul'un faaliyetleri ve faaliyetlerinin hedef kitlesinin kapsamı, geniş analiz olanakları sunmaktadır. Özellikle SKA'lar söz konusu olduğunda, sporu bir kamu hizmeti olarak sunan bir kurumun faaliyetlerinin incelenmesi, çalışmanın içeriğine çok daha uygun düşecektir. İBB bünyesinde faaliyet gösterdiğinden dolayı Spor İstanbul, kamu hizmeti sunan bir kurum niteliğindedir. Bu sebeplerden ötürü, çalışmada makul ücretler karşılığında veya ücretsiz olarak tüm İstanbullulara spor yapma olanağı sunan Spor İstanbul örneği incelenecektir.

2. Teorik Çerçeve

2.1. SKA 3: Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam

Sachs'ın (2019) da ifade ettiği gibi sağlıklı olmak, temel insan hakkı olmanın yanı sıra beşerî sermayenin kalitesine etkisi nedeni ile toplumlar için sürdürülebilir kalkınmanın bir ön koşuludur. SKA 3'ün merkezinde ise sağlık hizmetlerine erişimin demografik özellik veya statü gözetmeksizin herkese sunulması yer almaktadır. Bu çerçevede, SKA 3'ün anne-çocuk sağlığı, hastalıklar, sağlığa zararlı bağımlılıklar, trafik kazaları sonucunda yaşanan yaralanma ve ölümler ile sağlık finansmanı konularını kapsayan sekiz hedefi bulunmaktadır (Bkz. Şekil 1)

Şekil 1: SKA 3 ve hedefleri. (<https://www.kureselamaclar.org/wp-content/uploads/SKH-AciklamaliAltHedeflerKilavuzu.pdf>)

Ülkemiz özelinde özellikle anne-çocuk sağlığında hedefe ulaşıldığı, öte yandan “diyabet, alzheimer ve diğer demans hastalıkları, kas ve iskelet sistemi hastalıkları fazla paya sahip

olan hastalıklarda” 2000-2013 aralığında %14 artış olduğu tespit edilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019). 2013-2018 dönemine ait 14 sağlık göstergesinin analizini gerçekleştiren Tezcan (2020) da ülkemiz için hem bulaşıcı hastalıkların yayılımının hem de bulaşıcı olmayan hastalıklardan kaynaklanan ölüm oranlarının azaltılmasının, SKA 3 çerçevesinde ele alınması gereken en önemli konular olarak ortaya koymuştur. Bu açıdan bakıldığında özellikle bulaşıcı olmayan hastalıkların önlenmesinin, SKA 3’ün gerçekleşmesinde oldukça önemli olduğu anlaşılmaktadır (Öte yandan, içinde bulunduğumuz salgın koşulları bulaşıcı hastalıkların önlenmesinin kritikliğini de gözler önüne sermiştir).

Tüm bunlar, ülkemiz için sağlıklı yaşamın teşvik edilmesinin, hastalıkların önlenmesi için ne kadar gerekli olduğunu ortaya koymuştur. Sağlıklı yaşam tarzının benimsenmesinin, yaygınlaştırılmasının ve her yaş grubunun hem fiziksel hem de ruhsal gelişiminin sağlanmasının, Türkiye’nin SKA 3 performansına olumlu katkılar yapacağı aşikardır.

SKA 3 çerçevesinde özellikle hastalıkların önlenmesi, üreme sağlığının gelişmesi ve zararlı alışkanlıkların önlenmesinde spor önemli bir araçtır. Örneğin, Küresel Raporlama Girişimi ve Birleşmiş Milletler’in 2017 yılında ortaklaşa hazırladıkları raporda, Hedef 3.4’e ulaşmak için aktif olma ve sporun teşvik edilmesi önerilmektedir. Bir başka dikkat çekici rapor ise Birleşmiş Milletler Genel Sekterliğinin (2020) sporun Covid-19 salgınının etkilerini nasıl azaltabileceği hakkında yayınladığı rapordur. Bununla birlikte, sayısız araştırma spor ile hastalıkların ve zararlı alışkanlıkların önlenebildiğini ve ruhsal gelişimin sağlandığını tespit etmiştir. Örneğin, kalp rahatsızlıklarının, obezite ve diyabet rahatsızlıklarının spor ile kontrol altına alınabildiği çalışmalarca kanıtlanmıştır (Fentem, 1994). Yine egzersizi, depresyon ve kaygı için terapi olarak öneren çalışmalar olduğu gibi egzersizin kendine güveni ve strese direnci arttırdığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Fox, 1999). Ayrıca 54 yaş ve üstü kişilerde fiziksel aktivitenin özellikle öz yeterliliğe ve kardiyovasküler duruma olumlu etkileri olduğu (Netz vd., 2005) kanıtlanmışken, çocukların hareket becerileri, fiziksel yeterliliklerine, akademik ve sosyal gelişimlerine önemli katkılar yaptığı da tespit edilmiştir (Bailey, 2006). Tüm bu çalışmalar, her yaş grubu için sağlıklı yaşam ve iyilik halini destekleme odaklı olan SKA 3 için sporun önemini ortaya koymaktadır.

2.2. SKA 10: Eşitsizliklerin Azaltılması

SKA 10 temel bir hak olan eşitlik ve ayrımcılığa maruz kalmamaya odaklanmıştır. Amaç, eşitsizliklerin azaltılmasını, herhangi bir demografik özellik veya statüden bağımsız, herkesin eşit olmasını, sosyal ve ekonomik olarak herkesin kapsanmasını hedeflemektedir. Bu amaç kapsamında 2030 yılına kadar aşağıdaki 10 hedefe ulaşılması tasarlanmıştır:

Şekil 2: SKA 10 ve hedefleri. (<https://www.kureselamaclar.org/wp-content/uploads/SKH-AciklamaliAltHedeflerKilavuzu.pdf>)

SKA 10 çerçevesinde belirlenmiş 10 hedefe bakıldığında, kapsayıcı bir ekonomik ve sosyal güçlenmenin vurgulandığı ve bunu gerçekleştirmek üzere yapılabilecek uluslararası aksiyonların tanımlandığı görülmektedir.

Bu çalışma, özellikle hedef 10.2 ve 10.3 çerçevesinde sosyal kapsayıcılığı odaklanmaktadır. Sosyal kapsayıcılık, refahın ve yasaların her birey için olduğunu, kimseyi ayırmadan ve geride bırakmadan herkesin temel ihtiyaçlarının karşılanmasını ifade eder (Sachs, 2019). Sosyal kapsayıcılık, kapsayıcı kalkınmanın da önemli bir boyutudur. Dolayısıyla, kapsayıcı kalkınma kavramı, sadece ekonomik boyut üzerinden değil sosyal ve ekolojik boyutlarda göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmelidir (Gupta & Vegelin, 2016). Örneğin, ülkemizde yapılan araştırmalar sosyal kapsayıcılığı hedefleyen kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi desteklediğini ortaya koymuştur (Şit & Karadağ, 2018; Gövdeli 2019). Bununla beraber, Dünya Ekonomik Forumu'nun 2018 yılında yayınladığı Kapsayıcı Büyüme Endeksi Raporu, ekonomik göstergelerin yanı sıra sosyal kalkınma göstergelerini de kapsayarak gelişmekte olan ülkeleri bu göstergeler çerçevesinde incelemiştir. Rapora göre, Türkiye gelişmekte olan ülkeler arasında milli gelirdeki gelişimi ile dikkat çekerek, 77 ülke arasından 16. sırada olmuş, öte yandan raporda Türkiye'nin kapsayıcılık, gelir ve servet eşitsizliği ve sürdürülebilirlik boyutlarında gelişime ihtiyaç duyduğu belirtilmiştir (<https://www.weforum.org/reports/the-inclusive-development-index-2018>). Bu boyutların gelişimi için gerek kamuda gerek özel sektörde fırsat eşitliği sunacak ve sosyal uyumu kolaylaştıracak faaliyetlerin tasarlanması ve uygulanması önem arz etmektedir.

Spor, sosyal kapsayıcılığı da içinde barındıracak şekilde fiziksel ve zihinsel iyilik halini korumada önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir (UN, 2020). Ayrıca yoksulluktan ve savaştan etkilenenler, mülteci ve göçmenler gibi dezavantajlı kişileri fiziksel ve ruhsal olarak güçlendirmek için fiziksel egzersizler içeren programlar sunulduğu görülmektedir (Mayda, 2020). Ülkemizde UNICEF'in dezavantajlı gruplar olarak belirlediği kesimlerin (engelli çocuk ve gençler, sokakta çalışan yoksullukla mücadele eden çocuk ve gençler, Roman çocuk ve gençler, anadili Türkçe olmayan çocuk ve gençler ile göçmen ve mülteci sınıfları ile yaşayan çocuk ve gençler) sportif etkinliklerle sosyal uyumunu inceleyen bir çalışmada, söz konusu grupların sosyal uyumlarında sportif faaliyetlerin önemli rol oynadığı tartışılmış, bu faaliyetlerin artırılması önerilmiştir (Çeviker vd., 2018). Bir başka ülke örneğinde ise egzersiz yapmanın, marjinalleştirilmiş gençler arasında paylaşımı arttırdığı, bu gençlerde sosyal içermeye duygusunu geliştirdiği ve bu gençlerin topluma uyumunu arttırdığı bulgusu paylaşılmıştır (Morgan ve Parker, 2017).

Sporun bu katkısı, salgın döneminde daha da belirginleşmiştir. Birleşmiş Milletler (2020), hükümetleri salgının etkilerini azaltmak, fiziksel ve zihinsel iyiliği korumak üzere sportif faaliyetlere odaklanmaya çağırmaktadır. Öte yandan, tüm ülkelerde getirilen kısıtlamalar, özellikle dezavantajlı grupların spora erişimini kısıtlamış, bu gruplar üzerinde sporun olumlu etkilerinin oluşmasına da ket vurmuştur (Fitzgerald vd., 2020).

3. METODOLOJİ

SKA 3 ve SKA 10'u Türkiye'deki spor kurumları bağlamında analiz etmek için vaka çalışması yöntemi benimsenmiştir. Literatüre bakıldığında, ilgili birçok çalışmada da vaka çalışmasının metodoloji olarak kullanıldığı görülmektedir (örn. Kirakosyan, 2019; Gozzoli vd, 2013; Maxwell vd., 2013; Pelin &Can, 2020). Vaka analizi, araştırılan fenomeni ayrıntılı olarak analiz etmeyi sağlaması ve derinlemesine veri sunması nedenleri ile bu çalışmanın metodolojisi olarak belirlenmiştir (Yin, 2009).

Çalışmada vaka analizi kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin bir iştiraki olan Spor İstanbul'un faaliyetleri SKA 3 ve SKA 10 kapsamında incelemeye alınmıştır. Sağlıklı yaşam ve eşitsizliklerin azaltılması konularında kamu politika ve faaliyetlerinin önemli rol oynaması nedeni ile kamusal spor hizmeti sunan bir kurumu incelemenin, konu ile ilgili daha aydınlatıcı bilgi sunacağı düşünülmüştür.

Çalışma kapsamında vaka çalışmasını desteklemek için odak grup görüşmeleri yapılmış, çalışma odak grup verileri ile de desteklenmiştir. Odak grup görüşmeleri, Spor İstanbul'un hizmetlerinden yararlanan dezavantajlı gruplar ile yapılmıştır. Dezavantajlı grupların seçilmesinin nedeni, sosyal kapsayıcılık ve uyum konularında bu grupların daha fazla desteklenmeye ihtiyaç duymaları ve Spor İstanbul'un bir sonraki bölümde de aktarılacağı üzere bu gruplara yönelik özel olarak tasarlanmış politikalarının ve uygulamalarının bulunmasıdır. Bu çerçevede, Spor İstanbul'un tesislerinden faydalanan engelli çocuklar, ev kadınları ve Spor İstanbul'un Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Hazırlık Kursuna (BESYO) giden gençler ile yüz yüze odak grup görüşmeleri yapılmıştır.

Her görüşmeye 10 kişi davet edilmiş, ancak kimi görüşmelere iletişim kurulamaması vb. nedenlerden ötürü daha az katılımcı katılmıştır (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1 Odak Grup Görüşmeleri

Görüşme Tarihi ve Saati	Görüşülen Grup	Görüşülen Kişi Sayısı	Görüşme Süresi	Görüşme Biçimi
4 Şubat 2020 Saat: 10.00	BESYO Öğrencileri	10	80 dak.	Yüz yüze
4 Şubat 2020 Saat 13.00	Fiziksel ve Zihinsel Engelli Çocukların Ebeveynleri	6	75 dak.	Yüz yüze
7 Şubat Saat 10.00	Ev Kadınları	10	60	Yüz yüze

Odak grup görüşmelerinde yarı yapılandırılmış teknik benimsenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde, hem önceden belirlenmiş sorular sorulurken, aynı zamanda önceden planlanmamış yeni sorular da sorulabilmektedir (Karasar, 2015). Odak grup görüşmelerinin verileri, takip eden bölümde tartışılmıştır.

4. SPOR İSTANBUL ÖRNEĞİ

1989’da kurulan Spor İstanbul nihai amacını ‘spor kültürünü kent yaşantısı ile birleştirip, toplumun yaşam kalitesini artırmak ve sporu geniş kitlelere yaymak’ olarak tanımlayan bir İstanbul Büyükşehir Belediyesi İştirak Şirketi’dir. Spor İstanbul’un hizmet ve çalışmalarını dört ana bölümde özetlemek mümkündür:

Genel spor, fiziksel aktivite ve egzersiz hizmetleri:

Spor İstanbul, toplumun hemen hemen tüm kesimlerine hitap eden kapsayıcı spor, fiziksel aktivite ve egzersiz hizmetleri sunmaktadır. Bu hizmetler ağırlıklı olarak İstanbul’un 28 farklı ilçesine yayılmış toplam 53 tesiste gerçekleşmektedir. Covid-19 öncesinde 650 binin üzerinde üye bu tesisleri yaklaşık 6,5 milyon kere kullanmış ve söz konusu tesislerde spor hizmet almıştır. *Ücretsiz Spor Projesi* kapsamında tesisler hafta içi gündüz seanslarında ücretsiz olarak hizmet vermektedir. Bu proje ile ev kadınları, emekliler ve öğrenciler gibi aktif çalışma hayatında olmayan grupların kapsayıcılık perspektifi ile spor ve egzersiz olanaklarına ulaşması hedeflenmiştir.

Covid-19 salgını ile tesislerin kapanmasıyla beraber artan ihtiyaç üzerine İstanbul’da 64 farklı noktada haftanın 7 günü açık havada egzersiz hizmeti sunulmaya başlamış; bir yıl içinde bu sayı 150 noktaya ulaşmıştır. Yine Covid-19 salgın döneminde İstanbul’da zaten normal şartlarda da çok düşük olan fiziksel aktivite ve egzersiz oranını daha da düşürmemek amacıyla dijital alanda da her gün Instagram hesabından canlı olarak egzersiz programları yayınlanmıştır. Ek olarak haftalık 65+ vatandaşlara ve çocuklara özel egzersiz programları da yine dijital olarak hayata geçirilmektedir.

Spor İstanbul bir tesisini, *Ümraniye Yeşilvadi*, bireylerin sporla rehabilitasyonu ve önleyici sağlık hizmetleri için **Engelli Bireyler Spor Merkezi** haline getirmiş; toplam 7

branş ve 2 branşa özgü disiplin ile engelli bireylerin rehabilitasyon çalışmalarına destek verilmektedir. Yeşilvadi tesisinin yanı sıra 14 farklı tesisinde de engelli bireylere yönelik özel seanslar uygulaması mevcuttur.

Etkinlik ve organizasyonlar:

Spor İstanbul, dünyanın en önemli 16 maratonu arasında yer alan İstanbul Maratonu başta olmak üzere farklı branşlarda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde çok sayıda organizasyonu ya doğrudan organize etmekte ya da organize edilmesine destek vermektedir. Spor İstanbul, *İstanbul Maratonu*, *İstanbul Yarı Maratonu* ve *İstanbul'u Koşuyorum* gibi toplumun geneline hitap eden etkinlikler dışında *Çocuk Maratonu*, *8 Mart Kadınlar Koşusu* ile *Engelliler Spor Şöleni*, *Görme Engelliler İçin Goalball Turnuvası* gibi özel grupları hedefleyen organizasyonlar da düzenlemektedir. Spor İstanbul tarafından düzenlenen etkinliklerde kadınlara, engellilere ve 65+ katılımcılara ayrıca indirim uygulanmaktadır.

Spora yönelik eğitim ve kurslar:

Spor İstanbul'un kurs ve eğitim çalışmalarını üç ana grupta toplamak mümkündür: İlk grupta özellikle çocuk ve gençleri hedefleyen eğitim çalışmaları yer almaktadır. Spor İstanbul, spor alanında kariyer yapmak isteyen gençlere yönelik *BESYO Hazırlık Kursları* ile 3-15 yaş arası çocuklara 16 farklı branşta temel hareket becerilerini geliştirmek ve spora erişimlerini sağlamak amacıyla da 'Spor Okulları' düzenlemektedir. Spor Okulları kapsamında ayrıca fiziksel aktivite, besleme ve sağlık konularında velilerin bilgi ve bilgi düzeylerini arttırmaya yönelik online eğitimler organize edilmektedir. İkinci grupta ise başta Spor İstanbul Akademi çalışmaları olmak üzere Spor İstanbul'un kendi çalışanlarına yönelik düzenlediği profesyonel ve kişisel gelişim odaklı eğitimler yer almaktadır. Bu çalışmaların nihai amacı, Spor İstanbul çalışanlarının mesleki anlamda becerilerini geliştirmeye katkıda bulunmak, mevcut bilgilerini güncellemektir. Bunlara ek olarak Spor İstanbul, spor gönüllülüğü üzerine de yoğun çalışmalar sürdürmektedir. Spor İstanbul gönüllü veri bankasına yaklaşık 4000 kişi kayıtlıdır ve yaklaşık 1000 gönüllü Spor İstanbul'un farklı etkinlik ve çalışmalarında aktif olarak yer almaktadır. Spor İstanbul gönüllülerine yönelik eğitimleri ağırlıklı olarak gönüllülük kişisel ve mesleki gelişime odaklanmaktadır.

Araştırmalar, izleme-değerlendirme çalışmaları:

Spor İstanbul son dönemde sadece kendi çalışmalarının kapsamını, hizmet performansını ve sosyal etkisini değil aynı zamanda özel olarak İstanbul'daki spora ve fiziksel aktiviteye katılım durumunu, yöntemlerini ilçe bazlı olarak analiz etmek ve yakın-orta ve uzun vadeli politika ve yatırımlarını belirlemek amacıyla bir dizi araştırma-raporlama çalışması yürütmüştür ve yürütmeye devam etmektedir. *Spor İstanbul Sosyal Etki ve Performans Değerlendirme Raporu*, *İstanbul Fiziksel Aktivite Araştırması*, *İstanbul İlçeleri Faal Sporcu Envanteri* ile etkinlik bazlı 'etki' anketleri bu çalışmalar arasında yer almaktadır.

4.1. SPOR İSTANBUL VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI

Yukarıda özetlemeye çalışıldığı üzere Spor İstanbul çok geniş ve farklı faaliyet alanları içinde çok geniş bir paydaşa ulaşan bir spor kurumudur. Çalışmalarının içerikleri, hedef kitlesine yönelik kapsayıcılığı; özellikle kadınlar, çocuklar ve engelliler olmak üzere toplumun dezavantajlı kesimlerine yönelik ücretsiz spor yapma olanağı sunması, özel etkinlik ve politikaları, çalışmalarında sürdürülebilir ve uzun soluklu bir toplumsal fayda gözetmesi, Spor İstanbul'un sürdürülebilir kalkınma amaçlarının gerçekleştirilmesine doğrudan katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Yukarıda sözü edilen odak grup verilerine geçmeden, SKA 3 ve SKA 10'un yanı sıra Spor İstanbul'un doğrudan veya dolaylı yoldan katkıda bulunduğu, çalışma ve etkinliklerinin ilişkilendirilebileceği sürdürülebilir kalkınma amaçları bir tablo halinde aşağıda sunulmuştur:

Tablo 2 Spor İstanbul'un Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Katkısı

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları	Spor İstanbul'un Katkısı
 <p>3 SAĞLIK VE KALİTELİ YAŞAM</p>	<p>1. Toplumun fiziksel, ruhsal ve zihinsel sağlığının güçlenmesi. (Bir önleyici sağlık hizmeti kurumu olarak Spor İstanbul)</p> <ul style="list-style-type: none">- Beden Sağlığı- İdeal Kilo- Düzenli Egzersiz- İyi Beslenme- Zararlı Alışkanlıklardan Uzak Durma- Bilinçlendirme ve Bilgilendirme <p>2. Fiziksel Aktivite ve Spor Yoluyla Bireylerin Esenliğini Arttırma</p> <ul style="list-style-type: none">- Fiziksel- Ruhsal – Duygusal- Zihinsel- Toplumsal (Sosyal)- Entelektüel- Profesyonel
 <p>4 NİTELİKLİ EĞİTİM</p>	<p>1. Sporda Nitelikli İstihdama Katkı Sağlama Spor İstanbul Akademisi</p> <ul style="list-style-type: none">- Spor Eğitmenlerinin yetkinliklerinin artırılması- Spor Eğitmeni sayısı ve kalitesinin artırılması <p>2. Karşılabilir Teknik, Mesleki ve Yükseköğrenime Eşit Erişim</p> <ul style="list-style-type: none">- Spor İstanbul BESYO Hazırlık Kursları- İBB Spor Okulları
 <p>5 TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ</p>	<p>Sınırlı imkanlara sahip olan kadınların spor yoluyla sosyal hayata katılmaları, özgüvenlerinin artması</p> <ul style="list-style-type: none">- Spor Tesisleri- Açık Hava Egzersizleri- Canlı Yayın Evde Egzersiz- Destek Projeler
 <p>8 İNSANA YAKIŞIR İŞ VE EKONOMİK BÜYÜME</p>	<p>1. Eşit, adil ve çalışan odaklı İK Politikası uygulamaları</p> <p>2. İş Güvenliği ve güvenli çalışma ortamı yaratma</p> <p>3. İnnovasyon ve bilim-teknoloji odaklı çalışma</p>

<p>10 EŞİTSİZLİKLERİN AZALTILMASI</p> 	<p>1.Spor Hizmetlerini toplum nezdinde kapsayıcı hale getirmek</p> <ul style="list-style-type: none"> - Spor Tesisleri - Açık Hava Egzersizleri Canlı Yayın Evde Egzersiz - Destek Projeler <p>2.Toplumda farklı engel ve/veya ihtiyaçlara sahip dezavantajlı bireylerin fiziksel ve psiko-sosyal gelişmelerine katkı sağlamak</p> <ul style="list-style-type: none"> - Engellilere yönelik aktiviteler - Gençlere yönelik aktiviteler - 65 yaş üstüne yönelik aktiviteler
<p>17 AMAÇLAR İÇİN ORTAKLIKLAR</p> 	<p>1.Yereli bölgesel, ulusal ve uluslararası kurumlar ile işbirlikleri</p> <p>2. Farklı sektörlerle işbirlikleri</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kamu - Özel - Sivil Toplum

4.2. Odak Grup Bulguları

4.2.1 Besyo Hazırlık Kursu Katılımcıları

Spor İstanbul, üniversitelerin Beden Eğitimi Yüksek Okulları'na gitmek isteyen gençler için hazırlık kursları düzenlemektedir. Spor İstanbul'un SKA 3 ve SKA 10'a katkıları kapsamında gençlerin fikirlerini almak için bir odak grup görüşmesi yapılmıştır. Yapılan odak grup görüşmesinde, gençler Spor İstanbul'u tercih etme nedenlerinin en başında *ücretinin uygun olması* olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşmeye katılan gençlerden birinin aşağıdaki cümlesi, bu durumu özetler niteliktedir:

“Ücreti düşük ama katkısı çok... Çok yönlü eğitim alıyoruz. Hocaların deneyimleri var. Hangi okulun sınavına girilmesi gerektiği hakkında bilgi veriyorlar.”

Bu durum sosyal kapsayıcılık ve nitelikli eğitimin eşit bir şekilde herkese sunulması bağlamında dikkate değerdir. Ayrıca gençlere göre Spor İstanbul'un güçlü yönleri arasında *etkinliklerde ekipman verilmesi, ücretsiz kaliteli spor ayakkabısı sağlanması ile başka yerlerde yapılan fiziksel ölçümler ücrete tabi iken Spor İstanbul'da bu ölçümlerin ücretsiz yapılması* ön plana çıkmaktadır. Bu güçlü yönler arasında *eğitmenlerle geliştirilen güçlü insani ilişkiler ve Spor İstanbul'un düzenlediği etkinliklerde gönüllü çalışma imkânı sunulması* da gösterilmiştir.

Spor İstanbul'un katılımcılar üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkisi söz konusu olduğunda *okurken alanla ilgili çalışma imkânı bulmaları, sosyal çevre edinmeleri, gönüllülük bilinçlerinin güçlenmesi* ön plana çıkmaktadır. Tüm bunlar gençlere eğitim sunmanın, onları profesyonel hayata hazırlamanın yanı sıra sosyal olarak güçlenmelerine de katkı sunulduğunu göstermektedir.

4.2.2 Fiziksel ve Zihinsel Engelli Çocuklar

Spor İstanbul, fiziksel ve zihinsel engelli çocuklar için özel etkinlikler ve seanslar düzenlemektedir. Konu ile ilgili fiziksel ve zihinsel engelli çocukların ebeveynleri ile bir odak grup görüşmesi yapılmıştır. Spor İstanbul'un tesislerinde hizmet alan engelli çocukların ebeveynleri, Spor İstanbul'a çocuklarının doktorlarının tavsiyesi üzerine

geldiklerini paylaşmışlardır. Ayrıca spor hizmetlerin çocukları üzerindeki temel etkilerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Çocuğum yüzmeyi öğrendi, sudan artık korkmuyor. Dışarı bile çıkamıyorken, çocuğumun şu ortama girmesi bile çok güzel”

“Baskette komut almayı öğrendi. Özellikle Duyu Bütünleme dersi çok faydalı. Komut alma, ekip halinde davranma, takım oyunda üye olmayı öğrendi.”

“Psikolojisine iyi geliyor, başarı duygusu hissediyor.”

“Sosyalleşiyor, Arkadaş ediniyor.”

“Zayıfladı, uzadı.”

“Her şeyi unutuyor, onu hayata bağlıyor.”

Tüm bu beyanlar, sporun dezavantajlı çocuklara aşağıdaki katkıları sunduğunu göstermiştir:

- Aktifleşmeleri ve sosyalleşmelerinin sağlanması
- Psikolojilerinin iyileşmesi, morallerinin düzelmesi
- Fiziksel gelişimlerinin sağlanması
- Başarı duygusunu hissetmeleri
- Hayata bağlanmalarının sağlanması

Tüm bu olumlu etkilerin yanı sıra, spor faaliyetlerinin ailelerin bu sorunları yaşarken yalnız olmadıklarını hissettirdiği ve sosyalleşmelerini sağladığı anlaşılmıştır.

Gençler grubunda olduğu gibi, dezavantajlı çocukların spora erişiminin sağlanması ile hem onların topluma katılmaları sağlanmış hem de daha kaliteli bir yaşam deneyimine sahip olmalarına katkı sunulmuştur.

4.5. 3 Ev Kadınları

Spor İstanbul'un düzenlediği gündüz seanslarının hedef kitesini oluşturan en önemli gruplar arasında ev kadınları yer almaktadır. Ev kadınlarının konu ile ilgili görüşlerini almak üzere bir odak grup görüşmesi yapılmıştır. Spor İstanbul'un ücretsiz spor hizmetlerinden faydalanan ev kadınları, bu hizmetin kendileri üzerindeki etkilerini ifade ederken hem bireysel hem toplumsal bağlamda cevaplar vermişlerdir:

“Çok güzel arkadaşlıklar kurdum. Çok ferah, eğitmenler çok iyi.”

“Buradaki salonda özel yerlerden daha iyi aletler var. Ailemi de spora teşvik ettim.”

“Kendine güven geliyor spor yapınca.”

“Açık su yüzücüsü oldum. Disiplin sağlıyor spor yapmak. Çevreme de örnek oldum.”

Tüm bu beyanlar, ev kadınlarının spor ile sosyalleşme fırsatı bulduklarını, sporun kendine güvenlerini arttırdığını ve fiziksel ve ruhsal iyileşme sağladığını göstermiştir. Öte yandan, Spor İstanbul üyesi olmayan ancak kurumu arkadaşlarından dolayı tanıyan ve hizmetlerini merak ettikleri için odak grup görüşmesine katılan ev kadınları ise Spor İstanbul üyesi olma nedenleri arasında *aktif olmayı ve sporu yaşama entegre etmeyi, düzenli ve arkadaşlarıyla toplu spor yapmayı ile ücretinin uygun olmasını* göstermişlerdir.

Özetle, ev kadınlarının kısıtlı bir bütçe ile spor yapmalarına imkân sunulurken hem daha sağlıklı hem de daha sosyal olmaları sağlanmıştır.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Sporun güçlendirme etkisi; barış, huzur, hoşgörü ve kapsayıcılık kavramları ile doğrudan ilişkisi başta kadınlar, çocuklar ve engelliler olmak üzere dezavantajlı gruplara yönelik güçlendirici ve eşitlik sağlayıcı çalışmalara ivme kazandırabilecek düzeydedir. Toplumsal cinsiyet alandaki ön kabuller ve yargıların ortadan kaldırılması, bu alanda eşitliğin sağlanmasında sporun yadsınamaz bir etkisi vardır. Amaçların **'kimseyi geride bırakma'** prensibinin hayata geçirilmesinde spor büyük bir rol oynayabilmektedir (UNOSDP, 2015).

Buna ek olarak sporun başta çocuklar olmak üzere toplumsal gruplar üzerindeki dönüştürücü gücü; kalkınma üzerindeki etkisi ile özellikle bireylerin ruhsal esenliklerine yaptığı katkı, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yönelik olarak dünyanın geleceğe daha bir umutla bakmasını sağlamaktadır. Sporun bu özelliği, Eylül 2019'da toplanan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Zirvesi'nde de bir kez daha vurgulanmıştır. Bu zirvede üye ülkeler 'dünyanın planlanan zaman dilimi içinde hedeflere ulaşma yolunda hala çok geride olduğunu' vurgulamışlar; özellikle de iklim değişikliği, yoksulluk ve cinsiyet eşitliği konularında sürdürülebilir çözümlerin daha hızlandırılması yönünde küresel bir çağrıda bulunmuşlar; sporun bu hızlandırmada önemli bir rol oynayabileceğinin altını çizmişlerdir (UNDP, 2019).

Sözü edilen bu bilgilerin ışığında ilgili çalışma, spor ve BM SKA'ları arasındaki ilişkiyi SKA 3 ve SKA 10 bağlamında ve Spor İstanbul örnek olayı üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Bu çalışma göstermektedir ki sporun kapsayıcı şekilde bir kamusal hizmet olarak sunulması, bu hizmete ayıracak finansal kaynaklara sahip olamayan hedef kitle *dezavantajlı grupların* yaşamlarında belirgin bir olumlu etki yapmaktadır. Bu durum, sporun toplumsal, kültürel ve ekonomik kalkınmada etkili olmasında ve bu alanlardaki etkisinin çoğaltılmasında bir kamu hizmeti olarak sunulmasının önemini altını çizmektedir. Odak grup katılımcılarının da ifade ettiği gibi özellikle bu gruplara yönelik olarak tasarlanacak spor etkinliklerinin sadece orta ve uzun vadede değil kısa vadede bile bu gruplar nezdinde sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşılmasında belirleyici bir rol oynayacağı açıktır.

İncelenen vaka örneğinde ücretsiz spor hizmetlerinin sunulması; gençler, ev kadınları, emekliler ve engelliler gibi dezavantajlı grupların hem sağlıklarının korunması hem de sosyal kapsayıcılık açısından sporun bu gruplara ulaştırılması anlamında dikkate değerdir. Engelli Bireyler Spor Merkezi ise uygun ücretlerle spor hizmetinin dezavantajlı gruplara sunulması ile sürdürülebilir sosyal kalkınmaya katkı yapan bir başka örnektir. Çocuk Maratonu, 8 Mart Kadınlar Koşusu, Engelliler Spor Şöleni, Görme Engelliler İçin Goalball Turnuvası gibi dezavantajlı grupları hedefleyen organizasyonlar da aynı kapsamda sağlıklı ve eşit bir toplum için kayda değer etkinliklerdir. Benzer şekilde, sporu gençler için bir kariyer alanı haline getirme hedefi ile BESYO Hazırlık Kursları ile çocukların spora erişimlerini sağlayan Spor Okulları da gelecek nesillerin sağlıklı ve

kaliteli yaşamlar sürmelerini desteklemektedir. Tüm bu faaliyetlere bakıldığında, SKA 3 çerçevesinde sadece sıradan bireyin değil aynı zamanda dezavantajlı grupların da fiziksel ve ruhsal sağlığının güçlenmesinin sağlanmaya çalışıldığını söylemek mümkündür. Bununla beraber, SKA 10 çerçevesinde de spor hizmetlerinin kapsayıcı hale getirildiği, kimseyi geride bırakmadan toplumda farklı ihtiyaçları bulunan bireylerin de fiziksel ve ruhsal gelişimlerine destek verildiği görülmektedir.

Ülkemiz nezdinde sporun tüm gruplara ulaştırılması ve sağlıklı bir toplum yaratmada Spor İstanbul, güzel bir örnek sunmaktadır. Ülkemizin SKA performansını geliştirmek için bu tür örneklerin hemen hemen her alanda artması temennimizdir.

KAYNAKÇA

- Bailey, R. (2006). Physical education and sport in schools: A review of benefits and outcomes. *Journal of School Health*, 76(8), 397-401.
- Çeviker, A., Mumcu, H. E., Şekeroğlu, M. Ö., & Bayrak, M. (2018). UNICEF'e Göre Türkiye'de Dezavantajlı Kabul Edilen Grupların Sportif Etkinliklerle Sosyal Uyumun Sağlanması. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), 221-238.
- Dai, J., & Menhas, R. (2020). Sustainable Development Goals, Sports and Physical Activity: The Localization of Health-Related Sustainable Development Goals Through Sports in China: A Narrative Review. *Risk management and healthcare policy*, 13, 1419–1430. <https://doi.org/10.2147/RMHP.S257844>
- Fentem, P. H. (1994). ABC of sports medicine: benefits of exercise in health and disease. *Bmj*, 308(6939), 1291-1295.
- Fitzgerald H., Stride A. & Drury S. (2020): COVID-19, lockdown and (disability) sport, *Managing Sport and Leisure*, DOI: 10.1080/23750472.2020.1776950
- Fox, K. R. (1999). The influence of physical activity on mental well-being. *Public Health Nutrition*, 2(3a), 411-418.
- Global Reporting Initiative& United Nations Global Compact (2017). Business Reporting on the SDGs: An Analysis of the Goals and Targets. (<https://www.unglobalcompact.org/library/5361>, er.tar.: 19/04/2021).
- Gozzoli, C., D'Angelo, C., & Confalonieri, E. (2013). Evaluating sport projects which promote social inclusion for young people: a case study. *Revista iberoamericana de psicología del ejercicio y el deporte*.8(1), 153-172.
- Gövdeli, T. (2019). Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme: Türkiye'de Wagner Yasası ve Keynesyen Hipotezin Ampirik Analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 33(3). 995-1010.
- Gupta, J., Vegelin, C. Sustainable development goals and inclusive development. *Int Environ Agreements* 16, 433–448 (2016). <https://doi.org/10.1007/s10784-016-9323-z>
- Karasar, N. (2015). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel.

- Kirakosyan, L. (2019). Sport for All and Social Inclusion of Individuals with Impairments: A Case Study from Brazil. *Societies*, 9(2), 44.
- Mayda, F.A. (2020). Jane Addams'ın unutulmuş mirasını hatırlamak: sosyal hizmet uygulaması bağlamında sporun gücü ve potansiyeli üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 1278-1306
- Maxwell, H., Foley, C., Taylor, T., & Burton, C. (2013). Social inclusion in community sport: A case study of Muslim women in Australia. *Journal of Sport Management*, 27(6), 467-481.
- Morgan, H., ve Parker, A. (2017). Generating recognition, acceptance and social inclusion in marginalised youth populations: the potential of sports-based interventions. *Journal of Youth Studies*, 1-16
- Netz, Y., Wu, M. J., Becker, B. J., & Tenenbaum, G. (2005). Physical activity and psychological well-being in advanced age: a meta-analysis of intervention studies. *Psychology and Aging*, 20(2), 272.
- Oxford Dictionary spor tanımı için bkz. <https://www.lexico.com/definition/sport>
- Pelin, A. V. C. I., & Can, H. C. (2020). Koruma Altında Yetişmiş Bireylerin Görüşleri Doğrultusunda Sporun Yaşam Becerilerine Etkisi. *Herkes için Spor ve Rekreasyon Dergisi*, 2(1), 10-17.
- Sachs, J. (2019). Sürdürülebilir Kalkınma Çağı. 1. Baskı. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınevi.
- Sherry, E. (2010). (Re)engaging Marginalized Groups Through Sport: The Homeless World Cup, *International Review for the Sociology of Sport*, 45(1), 59-71
- Sports Industry Important Component of National Economy* (2020), FindsCareerBuilder/EMSI Study, www.careerbuilder.co.uk
- Strateji, T. C., & Başkanlığı, B. (2019). Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 2. Ulusal Gözden Geçirme Raporu 2019 "Ortak Hedefler İçin Sağlam Temeller".
- T. C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu.
- Şit, M. ve Karadağ, H. (2018). Türkiye Ekonomisinde Kamu Harcamaları-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Toda-Yamamoto Nedensellik Testi. *Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. 2(1). 33-41.
- Taylor W., Gilbertson J., Wells P., Davies L., ve Taylor P. (2015). A Review of the Social Impacts of Culture and Sport. CASE: The Culture and Sport Evidence Programme, Department for Culture, Media and Sport.
- Tezcan, N. (2020). Sürdürülebilir kalkınma amaçları kapsamında Türkiye'de sağlık göstergelerinin analizi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (Özel Ek) Prof. Dr. Sabri ORMAN Özel Sayısı s.202-217.
- United Nations (2020). Report of the Secretary-General to the 75th Session of the General Assembly. Sport: a global accelerator of peace and sustainable development for all.

United Nations on Sport for Development and Peace (UNOSDP). (2015). Sport and the Sustainable Development Goals: *An Overview Outlining the Contribution of Sport to the SDGs*. Geneva, <https://digitallibrary.un.org/record/798332>.

Yin, R. K. (2009). *Case Study Research Design and Methods* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publication Inc.

<https://londonsport.org/our-events/active-london/>

<https://sustainabledevelopment.un.org/sdgsummit>

<https://en.unesco.org/themes/sport-and-anti-doping/sports-values-education>

<https://spor.istanbul/>